

TERZIJDE

BROEDERS EN ZUSTERS: RUSSISCH EPOS DOOR HET MALY THEATER

Het *Maly Theater van Sint-Petersburg* dat reeds opgericht werd in 1944, heeft de jongste tijd een zekere reputatie opgebouwd in het Westen. Onder leiding van Lev Dodin maakte het gezelschap reeds verscheidene tournees in Europa. Het grootse *Broeders en zusters* van Fedor Abramov, een productie met epische allure die als het ware een uithangbord voor het Maly geworden is, werd in februari 1997 ook in deSingel in Antwerpen gepresenteerd.

De première van *Broeders en zusters* dateert al van 1985 maar de productie kwam nog helemaal tot stand in de pre-Gorbatsjov-periode. Houdt men dit gegeven in het achterhoofd, dan is het duidelijk dat deze opvoering die in 1997 een beetje braafjes overkomt, destijds wellicht springstof bevatte.

Deze zes uur durende show, bestaande uit twee delen, geeft voornamelijk een beeld van het leven in een kolchoz in de jaren onmiddellijk na de Tweede Wereldoorlog. Naarmate het stuk vordert, wordt de klemtoon steeds meer gelegd op de wijze waarop de mensen uitgebuit werden en op het wanbeheer. *Broeders en zusters* is een bewerking door regisseur Lev Dodin en Arkady Katzman - die beiden lesgeven aan de Theateracademie van Sint-Petersburg - van Fedor Abramovs romantetralogie gepubliceerd tussen 1958 en 1978. "Het geheel brengt - doorheen een dorps saga - de wantoestanden van de naoorlogse sovjetsamenleving in de jaren zeventig aan het licht: de excessen van de collectivisatie, de economische mislukkingen, de sociale ontbinding, het verlies van bakens en waarden, de wanhoop van de mensen..." (programmabrochure *Broeders en zusters*, deSingel, Antwerpen). Abramov situeerde het gebeuren in een dorp in het noorden van Rusland, Pekasjino, waarvoor zijn eigen geboortestreek, het district Archangelsk aan de Pinega-rivier, model stond.

De voorstelling heeft de allure van een indrukwekkend epos. Ze begint met de stem van Stalin: zijn speech van 3 juli 1941 waarin hij de mensen - broeders en zusters - opriep om zich eendrachtig te verzetten tegen de vijand. Daarna verschijnen op een paneel van boomstammen - erg suggestief voor het landelijke karakter en tegelijk multifunctioneel - filmbeelden van uit de oorlog terugkerende soldaten. De toespraak van Stalin en de filmbeelden vormen een soort proloog die de concrete historische context van het verhaal aanduidt. Onmiddellijk na deze inleiding zien we een menigte van dorpsbewoners op de scène. Het volk zal inderdaad de belangrijkste

protagonist zijn in dit spektakel. Dat belet niet dat de toeschouwer al snel een aantal personages leert kennen die vrij sterk geprofileerd worden. Dit is wellicht de sterkte van *Broeders en zusters*: de precies gedoseerde combinatie van een maatschappelijk fresco met een aantal individuele drama's.

De persoonlijke thematiek komt af en toe iets meer op de voorgrond maar blijft toch ondergeschikt. Bovendien worden er in het verhaal ook knooppunten tussen de twee niveaus ingebouwd. De hoofdfiguur is wellicht Michaïl, wiens vader in de oorlog is omgekomen en die al heel vroeg de rol van gezinshoofd op zich moet nemen. Hij wordt verliefd op een oudere vrouw, de oorlogsweduwe Varvara, een relatie die door het hoofd van de kolchoz, Anfisa, veroordeeld en onmogelijk gemaakt wordt. Wanneer de positie van Anfisa als chef in het gedrang komt, omdat zij verantwoordelijk gesteld wordt voor de slechte gang van zaken, is Michaïl, die eigenlijk totaal ontredderd is, haar tegenstander. Hier kruisen de maatschappelijke en de persoonlijke dramatiek elkaar heel duidelijk. Eigenlijk is dit het structureel principe van de voorstelling: de afwisseling van beelden van een gemeenschap met de individuele problematiek.

Broeders en Zusters door het Maly Theater

Het tweede deel begint weer met filmbeelden, die een bijna idyllisch beeld van de oogst tonen. Zij vormen een bitter ironisch contrast met de schrijnende toestanden - totale opeising van de oogst, dwangmethodes allerhande - die nu aan de orde zijn. En al ligt de klemtoon hier sterk op de economische uitpersing en politieke onderdrukking, toch eindigt het epos met een episode die vooral een persoonlijke tragiek tot uitdrukking brengt. Michail schrijft een protestbrief waarin hij de verdediging opneemt van Ivan, die tegen de wil van de autoriteiten in, graan had uitgedeeld als een vorm van loon. De enige die de brief tekent is Liza, die daarom door haar man verlaten wordt en misschien wel haar eigen doodvonnis getekend heeft.

De toeschouwer die dit epos op de scène meemaakt, begrijpt dat dit een grote authenticiteit heeft. Het gaat om brokken geschiedenis die ongetwijfeld in het geheugen van de Russische bevolking gekerfd zullen blijven. Bovendien waren een aantal onderwerpen op zijn minst controversieel. Het gezelschap van Lev Dodin brengt een show op de planken met niet minder dan veertig acteurs. Het ensemble-spel en de choreografie van de massascènes dwingen bewondering af. Grote groepen acteurs evolueren op een haast vanzelfsprekende manier over de scène. Volkse muziek en dans kleuren het panorama verder in.

Deze laatste elementen evenals de reeds vermelde filmbeelden en de geluidsband van Stalins toespraak geven het geheel een epische omkadering.

Het is echter merkwaardig te constateren dat er binnen dit kader een traditioneel realistisch toneel gecreëerd wordt. Tafereeltjes worden aaneengeregen. Af en toe verschijnen er composities die als ietwat naïeve sociaal-realistische beelden overkomen: een choreografie van zaaiende vrouwen bijvoorbeeld. Er zijn wel enkele voorzichtige toetsen die een extra-theatrale dimensie zouden kunnen geven. Zo wordt elk bedrijf afgesloten met de aandacht te focussen op één personage dat even contact zoekt met het publiek. Zo komen de acteurs ook vaak op vanuit de zaal. Het effect hiervan is echter onduidelijk. Deze kunstgrepen geven nauwelijks meerwaarde aan het concept van de voorstelling.

Ook het acteren in deze productie is zeer traditioneel en gebaseerd op inleving. Daar is op zich niets mis mee, maar de speelstijl vertoont daarbij zelfs enige neiging tot melodramatiek en declamatie.

Een en ander leidt tot een zekere dubbelzinnigheid. *Broeders en zusters* is met vakmanschap gemaakt en gebruikt een aantal verworvenheden van het moderne theater, maar binnen dit kader kijken we - soms een beetje vertederd - naar

museumtheater. Of zou het kunnen dat de voorstelling dit geworden is door ze al meer dan een decennium lang op de planken te houden?

Jozef DE VOS

Broeders en zusters (Fedor Abramov) door het Maly Theater van Sint-Petersburg.
Regie: Lev Dodin. Gepresenteerd in deSingel, Antwerpen, 19 februari - 21 februari 1998.